

Міністерство освіти і науки України
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет»
імена академіка Степана Дем'янчука
Кафедра географії і туризму

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ БАКАЛАВР**

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ
У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Виконала:

студентка факультету географії, історії та
туризму

спеціальності 242 Туризм

Опаляра Оксана Олександрівна

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри

Глушкова Тетяна Сергіївна

Рецензент:

д.геогр.н., професор

Калько Андрій Дмитрович

ВСП «Рівненський технічний

фаховий коледж НУВГП»

Рівне-2022

ОПАЛЯРА О. О.

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ
У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

У дипломній роботі розглянуто поняття дитячого туризму та підходи до його класифікації, обґрунтовані передумови виникнення та проблеми організації дитячого відпочинку; охарактеризовано інфраструктуру дитячого оздоровчого відпочинку. Проаналізовано тенденції розвитку ринку дитячого туризму в Україні, проаналізовано недоліки у процесі організації дитячого оздоровчого відпочинку загалом та виявлено потенціал розвитку даного виду туризму у Сумській області. Запропоновані шляхи вирішення проблем організації дитячого туризму: сформовано модель співпраці на ринку дитячого відпочинку та розроблено проект молодіжного табору, розташованого в Сумській області.

Ключові слова: дитячий оздоровчий туризм, інфраструктура, молодіжний табір.

OPALYARA O.O.

**PROSPECTS OF CHILDREN'S HEALTH TOURISM DEVELOPMENT
IN THE SUMY REGION**

The thesis considers the concept of children's tourism and approaches to its classification, substantiates the prerequisites and problems of children's recreation; the infrastructure of children's health recreation is characterized. The tendencies of children's tourism market development in Ukraine are analyzed, the shortcomings in the process of organizing children's health recreation in general are analyzed and the potential of development of this type of tourism in Sumy region is revealed. Ways to solve the problems of organizing children's tourism are proposed: a model of cooperation in the market of children's recreation is formed and a project of a youth camp located in Sumy region is developed.

Key words: children's health tourism, infrastructure, youth camp.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ	7
1.1. Поняття дитячого туризму та його види.....	7
1.2. Передумови виникнення та проблеми організації дитячого відпочинку в Україні.....	10
1.3. Інфраструктура дитячого оздоровчого відпочинку України	12
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1	17
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	18
2.1. Особливості функціонування ринку дитячого туризму в Україні.....	18
2.2. Аналіз недоліків у процесі організації дитячого оздоровчого відпочинку	25
2.3. Дослідження потенціалу розвитку дитячого оздоровчого туризму на Сумщині.....	28
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2.....	34
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ	35
3.1. Формування моделі співпраці на ринку дитячого відпочинку	35
3.2. Організація табору як напрям розвитку дитячого туризму в Сумській області.....	43
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3.....	49
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Зростаюче здорове покоління є важливою запорукою процвітаючого суспільства. На жаль, уже тривалий час спостерігається тенденція щодо погіршення медичних показників молоді. Така ситуація спричинена різними негативними факторами: екологічними, соціально-економічними та психологічного характеру. Окрім того, після закінчення війни в Україні актуальною буде потреба для морального та фізичного оздоровлення дітей.

Кожна держава зацікавлена у розвитку галузі оздоровлення та відпочинку із виховної та економічної точки зору, адже це запорука продуктивності праці та конкурентоспроможності держави на світовому ринку в майбутньому. Слід зазначити, що ще наприкінці минулого століття провідні держави світу визначили для себе пріоритетні завдання щодо проблематики відновлення сил людського організму. Чільне місце було відведено саме дитячому здоров'ю. Адже саме підростаюче покоління вже через кілька років переконливо засвідчує, якою є діяльність сучасного суспільства у сфері відновлення сил людини. Відтак ідеї виживання, зміцнення здоров'я, освіти дітей розглядаються в єдності і становлять основу концепції оздоровчого туризму для дітей.

Окрім цього, останнім часом в пресі можна побачити шокуючі повідомлення про жахливі умови або випадки під час дитячого відпочинку в Україні. Серед таких в 2017 році – пожежа в дитячому таборі «Вікторія» в Одесі, смертельне отруєння в Бердянську, у 2019 році – пожежа в оздоровчому таборі «Сокіл», через які вимоги до безпеки стають ще вище, а даний напрямок – актуальним для вивчення. Ще однією проблемою є відсутність доступної і якісної пропозиції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота пов'язана з науковою тематикою кафедри географії та туризму МЕРУ імені

академіка Степана Дем'янчука «Мінеральні та рекреаційні ресурси Рівненщини: економіко-географічні та туристичні аспекти» (№018U001569).

Дитячий туризм являє собою сукупність заходів, завдяки яким відбувається розвиток творчого та навчального потенціалу дітей, охорона та зміцнення здоров'я молодого покоління, профілактика захворювань, заняття фізкультурою та спортом, формування навичок здорового способу життя, дотримання правильного режиму харчування та життєдіяльності у сприятливому навколишньому середовищі при виконанні санітарно-гігієнічних і санітарно-епідеміологічних вимог.

В Україні найглибшими дослідженнями дитячого туризму є наукові праці О. Колотухи, який у визначенні вперше підкреслює, що подорожі обов'язково мають відбуватись не лише поза межами місця постійного проживання, але й навчання [11]. Автори Кляп М. та Шандор Ф. пропонують розуміти під дитячим туризмом вид рекреації, яка спрямована на задоволення дозвілля для дітей [9]. Автори Малиновська О. та Долгова К. у своїй праці виокремлюють основні напрямки дитячого туризму [15].

Мета і завдання дослідження. *Метою* дипломної роботи є виявлення перспектив розвитку дитячого оздоровчого туризму у Сумській області.

Для досягнення мети в роботі вирішувались наступні *завдання*:

- розглянути поняття дитячого туризму та його види;
- обґрунтувати передумови виникнення та проблеми організації дитячого відпочинку;
- охарактеризувати інфраструктуру дитячого оздоровчого відпочинку;
- проаналізувати тенденції розвитку ринку дитячого туризму в Україні;
- виявити недоліки у процесі організації дитячого оздоровчого відпочинку;
- дослідити потенціал розвитку дитячого туризму у Сумській області;
- сформулювати модель співпраці на ринку дитячого відпочинку;
- розробити проект молодіжного табору в Сумській області.

Об'єкт дослідження – дитячий оздоровчий туризм Сумської області.

Предметом дослідження є визначення перспектив розвитку дитячого оздоровчого туризму в Сумській області.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і завдань дипломної роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, такі як: метод синтезу та аналізу, прийому логічного узагальнення, методи порівнянь, узагальнень та аналогій, аналіз статистичних даних та наукових публікацій, табличний і графоаналітичний методи. Під час аналізу використані первинні і вторинні джерела: до вторинних даних відноситься дослідження науковців, до первинних: результати власного спостереження.

Наукова новизна. Проаналізовано тенденції розвитку ринку дитячого туризму в Україні, проаналізовано недоліки у процесі організації дитячого оздоровчого відпочинку загалом та виявлено потенціал розвитку даного виду туризму у Сумській області.

Практичне значення. Дитячий оздоровчий туризм є надзвичайно важливим та перспективним видом туризму. Сформовано модель співпраці на ринку дитячого відпочинку та розроблено проект молодіжного табору, розташованого в Сумській області. Результати досліджень можуть бути застосовані у туристичній індустрії України та на рівні Сумської області. При обґрунтуванні цільових програм розвитку туризму на регіональному рівні, для популяризації дитячого оздоровчого туризму, при розробці туристського продукту.

Особистий внесок дослідника. Запропоновані шляхи вирішення проблем організації дитячого туризму.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття дитячого туризму та його види

Дитячий відпочинок являє собою засіб гармонійного розвитку дітей, який реалізується у формі відпочинку та суспільно-корисної діяльності, характерним структурним компонентом яких є організовані подорожі груп дітей, які супроводжуються керівником і гідом-перекладачем. Суб'єктом дитячого туризму вважається дитина-турист, якій згідно Конвенції ООН «Про права дитини» від 20.11.1989р. ще не виповнилося 18 років (крім випадків, коли за законом відповідної держави вона не досягла повноліття раніше) [37: с.3].

У різних джерелах зустрічаються відмінні трактування терміну дитячого туризму. У публікаціях можна зустріти спроби авторів об'єднувати в єдине поняття дитячо-юнацького туризму. Автор Остапець-Свешніков О. розуміє під дитячо-юнацьким туризмом «масовий рух зростаючого покоління метою якого є пізнання навколишнього світу та самих себе використовуючи засоби туристичної діяльності» [22]. Відмінне поняття пропонує науковець Колотуха О. який стверджує, що дитячий туризм є рекреаційною діяльністю дітей, спрямованою на задоволення оздоровчих, спортивних та пізнавальних нужд особистості поза місцем постійного проживання та навчання [10]. Автори Кляп М. та Шандор Ф. пропонують розуміти під дитячим туризмом вид рекреації, яка спрямована на задоволення дозвілля для дітей [9].

Автор Малиновська О. та Долгова К. виокремили у дитячому туризмі такі напрямки як:

- відпочинок у спеціалізованих закладах дитячого оздоровлення та

відпочинку (таким закладом може бути, наприклад оздоровчий літній табір, санаторій або клініка) на території України або за її межами;

- відпочинок у літніх дитячих таборах, які пропонують насичені анімаційні програми (окремо розглядаються табори спортивного, кінноспортивного, археологічного, творчого або релігійного напрямку);

- відпочинок у дитячих центрах за кордоном, які пропонують мовну практику, знайомство з новою культурою та спілкування з однолітками з різних країн світу;

- культурно-пізнавальні (автобусні чи комбіновані) тури територією України або за її межами;

- екскурсії, які є частиною програм профільних шкіл або коледжів;

- освітні тури за кордон під час канікул (для прикладу, літні мовні школи або центри);

- активний відпочинок (наприклад, походи, сплави, велосипедні прогулянки тощо);

- поїздки на фестивалі, концерти та змагання;

- тури, які передбачають відвідування тематичних парків та парків розваг;

- сімейні тури та інші [15: с.61-62].

У нашому дослідженні ми не зможемо детально описати кожен вид, через встановлені обмеження до об'єму роботи, тому для поглибленого аналізу був обраний відпочинок у дитячому таборі.

Дитячий туризм має яскраво виражену сезонність попиту та пропозиції, які збалансовуються влітку та є однаково стабільними. Літо - найпопулярніший сезон для дитячого туризму, оскільки у більшості потенційних туристів канікули і батькам потрібно їх чимось зайняти. Шкільні канікули та травневі свята створюють найбільший попит на екскурсійні тури. Найбільш масовим видом дитячого туризму є відвідування дитячих спортивних центрів, центрів дитячого відпочинку, оздоровчих таборів та закладів санаторного типу, які спеціалізуються на

профілактичному лікуванні. В середньому тривалість дитячого відпочинку складає 21-24 дні, при поїздках за кордон - від 15 до 30 днів.

Останніми роками спостерігається зростання попиту на дитячі освітні тури, особливо якісні, дорогі та тривалі, що здійснюються в основному під час літніх канікул. Їхня тривалість від чотирьох тижнів. Літні мовні курси пропонують поєднання уроків для вивчення мови та відпочинку, екскурсійних і спортивних програм. Це найбільш поширена форма, за допомогою якої діти та молодь вивчають іноземні мови. Також це унікальна можливість потрапити на навчання до найбільш престижних шкіл.

Класифікація мовних курсів наступна:

1) з огляду на інтенсивність та мету навчання:

– стандартні (15-20 год занять на тиждень);

– інтенсивні (до 30 год на тиждень);

– орієнтовані на складання мовних тестів та екзаменів, на отримання сертифікатів для вступу до приватної школи;

2) комбіновані курси:

– включають додатково оплачувані заняття певними видами спорту (яхтинг, серфінг, теніс, гольф, верхова їзда, футбол і т.д.);

– включають вивчення спеціальних дисциплін (історії, інформаційних технологій, режисури, театрального мистецтва тощо);

3) табори multi-activities (навчання та спорт) та adventure camps. Найбільш популярні програми мовних центрів таких країн, як Велика Британія, США, Канада, Франція, Німеччина, Швейцарія. Цікавими мовними програмами для дітей відомі школи Італії, Іспанії, Мальти [15: с.4].

Найчастіше школярі безкоштовно виїжджають за кордон на міжнародні олімпіади, змагання, конкурси, а також за безвалютними обмінами, що довгий час виступали як найбільш поширений варіант міжнародного шкільного туризму в Україні. Основні форми співробітництва між українськими та закордонними школами: обміни учнями на основі двосторонніх договорів, участь у міжнародних програмах, співпраця з

міжнародними структурами (Британський клуб, Інститут Гете, Центр міжнародних обмінів у галузі освіти та науки, Фонд «Відродження» та ін.).

В основному безвалютні обміни проводяться з метою мовних практикумів, заснованих на принципах рівності наданих сторонами послуг. Даний принцип передбачає, що сторона, яка приймає дітей, забезпечує їхнє перебування та розваги, а проїзд оплачується в індивідуальному порядку. Потім такий самий прийом організовує країна-відправник, приймаючи таку ж кількість дітей на таких же умовах. Для того, щоб знизити витрати, дітей розміщують в сім'ях однолітків чи в приміщеннях навчального закладу. Формуються групи однакового віку, як правило, від 12 до 16 років, по 10-18 учнів. Переважно такі обміни тривають від 3-5 тижнів до 4-6 місяців, досить рідко до 10-12 місяців [15: с.5].

1.2. Передумови виникнення та проблеми організації дитячого відпочинку в Україні

Розглядаючи розвиток дитячого туризму у світі, варто відмітити його найбільшу популярність у Болгарії, Великій Британії, Греції, Італії, Словенії, Угорщині, Чехії, Туреччині, Кіпрі, США.

До моменту отримання Україною незалежності дитячий відпочинок в країні організовувався на досить високому рівні. Всім дітям, в тому числі і з малозабезпечених сімей, надавалася можливість відпочити та оздоровитись у піонерському, оздоровчому чи туристичному таборі. Держава надавала значні дотації підприємствам. Дитячі путівки були безкоштовними або надавалися з невеликою доплатою. Політичні та економічні зміни в Україні змінили також і структуру дитячого відпочинку. Тепер у школярів є можливості відпочинку та навчання за кордоном. Нові та цікаві пропозиції надаються міжнародними дитячими таборами та центрами з невисокою вартістю путівок та привабливістю для дітей.

Раніше, до 90-х років 20 століття, в Україні найбільшим попитом

користувалися міські шкільні табори з денним перебуванням, заміські оздоровчі табори, табори праці та відпочинку, профільні, військово-спортивні, спортивно-оздоровчі, табори санаторного типу. В сучасній Україні популярними для дитячого відпочинку є закордонні тури з культурною та пізнавальною метою, подорожі з метою оздоровлення всередині країни, освітні подорожі та екскурсії Україною, відпочинок в дитячих оздоровчих закладах Карпатського регіону з пропозиціями культурно-пізнавальної діяльності (екскурсій, гуртків, майстер-класів і т.д.). Разом з тим, на думку деяких батьків, для дітей найкращим відпочинком є проведення канікул у дідусів та бабусь на природі, на дачі чи вдома.

Головна проблема, яка перешкоджає розвитку дитячого туризму в Україні, полягає у високій вартості масового дитячого відпочинку. Значна частина освітніх та екскурсійних турів за кордон занадто дорогі для бюджету українських батьків. Відпочинок в Україні є дещо дешевшим та представлений відпочинком у закладах оздоровлення, екскурсіями, подорожами країною, туристичними походами, що організуються школами чи туристсько-краєзнавчими гуртками. Діти мають можливість відвідати театри, планетарії, дельфінарії, цирки, здійснити екскурсії в музеї або до визначних місць, прогулятися парками, прийняти участь в різноманітних змаганнях, концертах, фестивалях з виїздом до інших міст.

Проте і при організації дитячого відпочинку в Україні неможливо встановити доступну ціну на путівки. За комунально-побутові послуги, енергоносії, землекористування потрібно платити за високими тарифами, що, звичайно, має вплив на вартість пропонованого туристичного продукту. Разом з тим оздоровлення та відпочинок дітей недостатньо фінансуються з бюджету, а батьки мають обмежені фінансові можливості для придбання путівок. Екскурсії подорожі, змагання для шкільної молоді повністю залежать від фінансування з боку батьків, так як профільне та системне фінансування державою відсутнє.

Наступна проблема для розвитку дитячого туризму в Україні полягає у

відсутності гнучкості цінової політики туристичних фірм з наявністю пропозицій дитячих турів для клієнтів різного достатку. Аналіз пропозицій на ринку дитячого туризму в нашій країні, дозволяє зробити висновок, що надання туристичних послуг безпосередньо дітям виступає не основним напрямком діяльності туристичних підприємств., вони пропонуються разом із іншими послугами туризму. Дитячий відпочинок розглядається туристичними фірмами як нерентабельний.

Негативний вплив на розвиток дитячого туризму має також недосконалість законодавчої бази. Більшість оздоровчих та туристичних підприємств не мають державної атестації. Атестовані лише 17% від загальної кількості закладів. Також не дотримуються соціальних стандартів та сертифікації послуг. Дитячі заклади України мають недосконалі нормативи для проживання та харчування дітей, не здійснюють диференційованого підходу при визначенні норм харчування дітей, не переглядають санітарних норм і правил для різних типів закладів. При направленні дітей на відпочинок та оздоровлення часто порушується чітка процедура: не враховують стан здоров'я дитини, порушуються вікові категорії, база даних дітей для оздоровлення не ведеться належним чином.

1.3. Інфраструктура дитячого оздоровчого відпочинку України

Сьогодні в Україні наявні 17 703 дитячих оздоровчих закладів, які налічують 193 686 місць. Найбільше знаходиться в Донецькій (22 337), Херсонській (15 740), Запорізькій (13 868) областях, а найменша – в Рівненській (1 885), Кіровоградській (2 148), Тернопільській (2 392) областях [21: с.259-260]. Загальна кількість дітей шкільного віку, які відпочили та оздоровилися протягом літа 2018 року склала 1 784 781 осіб, що становить 42% від їх загальної кількості [21: с.261]. За підрахунками Держкомстату влітку 2018 року найбільше послуг з оздоровлення та відпочинку в різних дитячих закладах країни отримали діти з Хмельницької (65%), Одеської

(56%), Сумської (55%) та Харківської (54%) областей, а найменше – діти шкільного віку з Житомирської (27%), Тернопільської (26%) та Запорізької (21%) областей [21: с.262].

Аналізуючи джерела інформації, виявлено наявність дитячих таборів як закладів дитячого туризму в усіх областях України. Проте їх профільну спеціалізацію визначають такі особливості кожного регіону, як природно-кліматичні умови, традиції, рівень економічного розвитку.

Звичайно, найбільша кількість дитячих таборів знаходиться на півдні країни, в Одеській, Миколаївській, Херсонській, Запорізькій областях. Саме в цих регіонах вдало поєднуються морське узбережжя, піщані пляжі, тепле повітря, що створюють переваги для розміщення оздоровчих дитячих таборів. Більш популярними стають спортивно-оздоровчі та профільні спортивні табори Одеської та Миколаївської областей. Запорізька та Одеська області мають комплексні дитячі табори, в яких поєднані оздоровлення з мовною, бізнес підготовкою та вдосконаленням творчої майстерності (танцювальної, музичної, театральної). В Одеській області представлені також туристичні дитячі табори, які пропонують екстремальний відпочинок. Дитячі табори Одещини особливі тим, що приймають дітей впродовж року та пропонують різноманітні програми на різні сезони [17].

Ще однією традиційною курортною зоною з наявністю дитячих таборів є західний регіон України, де переважають заклади для оздоровлення та відпочинку. Цьому сприяє цілюще гірське повітря та мальовничі краєвиди. На території Львівської та Івано-Франківської областей представлені також табори санаторного типу. В даних двох областях розвивається активний туризм, який створює умови для функціонування туристичних таборів з елементами патріотичного виховання. На території Закарпатської та Львівської областей працюють також мовні табори, засновані українськими та іноземними інвесторами.

У 2014 році росія окупувала Кримський півострів, у зв'язку з чим відбулося перенесення найвідомішого українського міжнародного дитячого

табору «Артек» (на сьогодні – «Артек-Буковель») до Івано-Франківської області. В таборі дітям пропонують оздоровлення, різні види відпочинку та розвитку (заняття спортом, творчі майстерні, гуртки, мовна підготовка і т.п.) [17].

У Вінницькій, Тернопільській, Хмельницькій областях, які представляють Поділля, діє потужна мережа дитячих таборів з різною профільною спеціалізацією. Найбільша кількість таборів для оздоровлення та відпочинку. У Вінницькій та Тернопільській областях функціонують дитячі табори санаторного типу. У кожній із областей Поділля представлені спортивні, туристичні, мовні та релігійні табори. Останні кілька років дитячі табори з бізнес-навчанням працюють у Вінницькій і Тернопільській областях. Особливість Хмельниччини складають табори екологічного спрямування «Лісові герої», «The Legend», «Дитячий інкубатор стартапів» (м. Кам'янець-Подільський). Кожна область має дитячі табори патріотичного виховання (здебільшого пластунські) [17].

На нашу думку, на півночі України, а саме у Волинській, Рівненській, Житомирській, Київській, Чернігівській, Сумській областях, представлене найбільше тематичне розмаїття дитячих таборів. Кожна північна область має дитячі табори для оздоровлення та відпочинку, туристичні дитячі табори (в більшості наметові), а Київська, Житомирська та Чернігівська області - табори санаторного типу та мовні дитячі табори. Київська та Житомирська області також мають спортивні табори, які орієнтуються на різні види спорту. У Київській та Чернігівській областях представлені вузькопрофільні футбольні дитячі табори, у Волинській та Чернігівській областях - табори комп'ютерної грамотності «ШАГ». Табори з патріотичним вихованням (також і скаутські) працюють у Київській, Чернігівській та Волинській областях. Табори з релігійним спрямуванням пропонують відпочинок у Волинській і Житомирській областях [17].

Найменшою кількістю дитячих таборів відрізняються дві центральні області – Кіровоградська та Черкаська. Представлені табори для

оздоровлення та відпочинку, денні мовні табори. Черкаська область також має дитячі табори санаторного типу.

У Дніпропетровській області більше розмаїття дитячих таборів. Не лише оздоровчі та мовні, а також мистецькі табори (зокрема наметові) і табори комп'ютерної грамотності [5].

В Полтавській та Харківській областях більшу частину дитячих таборів займають табори відпочинку та оздоровлення, представлені мовні табори, табори комп'ютерної грамотності, спортивні табори. На Харківщині працюють також профільний футбольний дитячий табір, табори санаторного типу, мистецькі та бізнес-освітні табори. На території Полтавської області діють літні наметові релігійні табори [4].

Для організації дитячого відпочинку надзвичайно важливим є харчування. В дитячих закладах відпочинку та оздоровлення можливо самостійно справитися з даним питанням, адже вони мають їдальні з 5-ти разовим харчуванням. Складніше організувати харчування дітей при проведенні екскурсійних турів, походів, туристичних прогулянок, адже потрібно знайти відповідний за якістю заклад харчування з основною вимогою – надати якісну, корисну та безпечну продукцію. На даний час для цього використовують заклади громадського харчування з дитячим меню та якісними послугами.

Проте це не вирішує проблем з повноцінністю інфраструктури дитячого туризму, яка потребує створення спеціалізованих дитячих закладів харчування. Поки що вони лише починають свою діяльність та розвиток, створюються дитячі кафе та сімейні ресторанчики. Відмінною рисою дитячих закладів харчування є не лише смачна їжа, а й створення відповідного настрою та духу пригод для дітей.

Здебільшого дитячі та сімейні заклади харчування знаходяться в районах розміщення новобудов, де проживають багато молодих сімей. Представлені вони також на території торговельно-розважальних центрів і в центрах міст. Для оформлення дитячих закладів не потрібні особливі

вишукані чи унікальні технології. Меню відрізняється простотою, зрозумілістю, мінімумом позицій та ілюстраціями. Позицій у меню має бути не більше п'яти в кожній категорії (закуси, перші страви), а залежно від пори року можливе представлення додаткового меню. Важливим є врахування інтересів батьків дитини, які і вирішують куди піти.

В стандартний штат працівників підприємства громадського харчування, представлений шеф-кухарем, його помічниками, адміністратором та офіціантами, варто додати аніматорів і нянь. В нашій країні поки працює невелика кількість дитячих закладів харчування, більшість із яких складають звичайні ресторани з дитячим меню та послугами дозвілля (анімаційні святкові програми, майстер-класи, ігрові майданчики з погодинною оплатою) та знаходяться в обласних центрах [26].

Уряд України проводив співпрацю з урядами інших країн для оздоровлення дітей, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС. Завдяки цьому та при сприянні благодійних фондів розвинуті тісні зв'язки між Україною та Кубою, Італією, Іспанією, Францією.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

Дитячий туризм – важлива складова туризму, яка відіграє значну роль у вихованні здорового покоління.

У першому розділі нами висвітлено класифікацію дитячого туризму, яка представлена відпочинком у спеціалізованих дитячих закладах оздоровлення; відпочинком у літніх дитячих таборах; відпочинком у дитячих центрах за кордоном, які пропонують мовну практику; культурно-пізнавальні; екскурсійні програми; канікулярні освітні тури за кордон; спортивний туризм та активний відпочинок; поїздки на фестивалі, концерти та змагання; тури з відвідуванням тематичних парків та парків розваг; сімейні тури та ін.

В Україні даний напрямок сьогодні не характеризується масовістю. Окрім того, варто відмітити тенденцію до спаду після розпаду СРСР. У зв'язку з цим здійснено аналіз перешкод, що заважають розвитку дитячого туризму у нашій державі (зокрема, опрацьовувалися статистичні дані у довоєнний час).

Вважаємо, що на сьогодні в Україні достатньо розгалужена мережа закладів, у яких здійснюється оздоровлення дітей (до яких ми відносимо санаторії, аквапарки, тематичні парки), проте існують проблеми, що заважають розвитку дитячого оздоровчого туризму. Серед яких висока вартість турів, а також відсутність спеціалізованих туристичних фірм, цінової гнучкості та соціальних стандартів і сертифікації послуг.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Особливості функціонування ринку дитячого туризму в Україні

Протягом останніх декількох років в Україні спостерігається не тільки бурхливе зростання показників виїзного туризму, а й істотне збільшення кількості внутрішніх туристів [33]. При цьому, крім морського узбережжя влітку, все більшої популярності набуває відпочинок у Карпатах. Але більшість «внутрішніх» туристів (приблизно 90 %) вважають за краще самостійно організувати відпочинок у своїй країні. У 2019 році внутрішні туристи становили приблизно 17 % у загальній кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності [29].

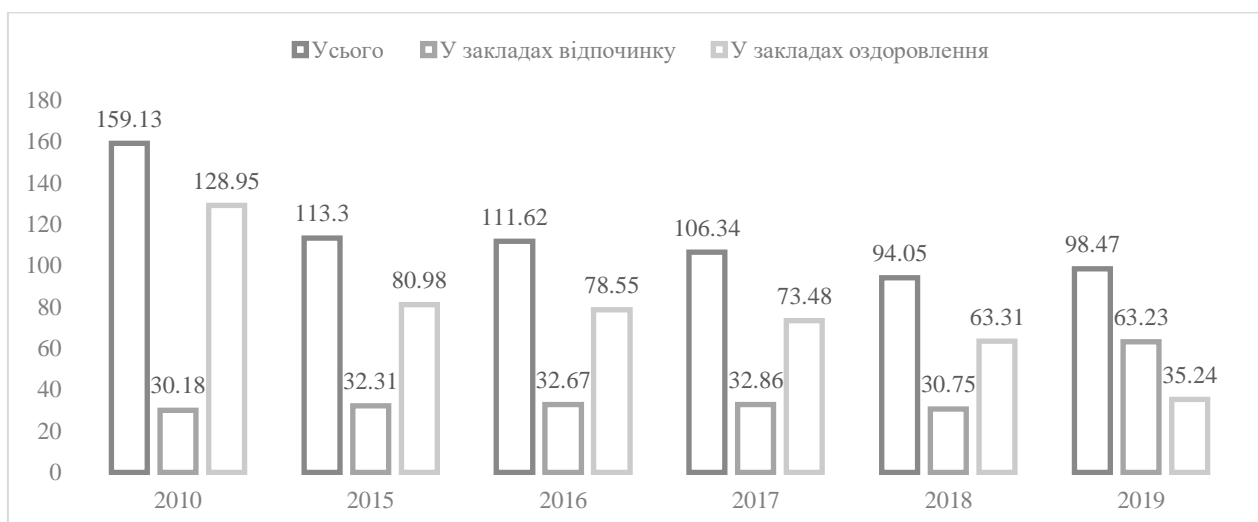
Аналіз динаміки кількості туристів, що обслуговувалися суб'єктами туристичної діяльності протягом 2011–2019 рр., показав, що приблизно 13–14 % із них є діти і молодь до 17 років. При чому, протягом досліджуваного періоду відбувалося падіння цього показника до 8 % в 2015 р. і відновлення в 2017 р.

Подальше дослідження співвідношень загальних і внутрішніх туристичних потоків, а також їх диференціювання на тих, що обслуговувалися юридичними або фізичними особами, дозволило виділити певні акценти.

Протягом досліджуваного періоду значно скоротився (від 15 до 7 %) відсоток «внутрішніх» туристів — дітей, що користуються послугами юридичних осіб (туроператорів і турагентів) — суб'єктів туристичної діяльності. Водночас скорочення відсотку дітей серед "внутрішніх" туристів, що обслуговувалися фізичними особами, виявилось незначним.

Статистичні дані показують, що досить великий відсоток продажів у фізичних осіб, які надають туристичні послуги внутрішнього туризму, становлять продажі дитячих путівок [33]. Мова йде про фізичних осіб — туристичних агентів, що відносяться до першої або другої групи платників єдиного податку. Однією з причин такої стабільності може бути те, що все більше туристичних агенцій, які представляють інтереси туроператорів (дитячих таборів або організаторів програм), збільшують і розширюють асортимент своїх послуг через реалізацію відповідних путівок, а також надання супутніх послуг: організацію залізничного та автобусного трансферу, страхування тощо.

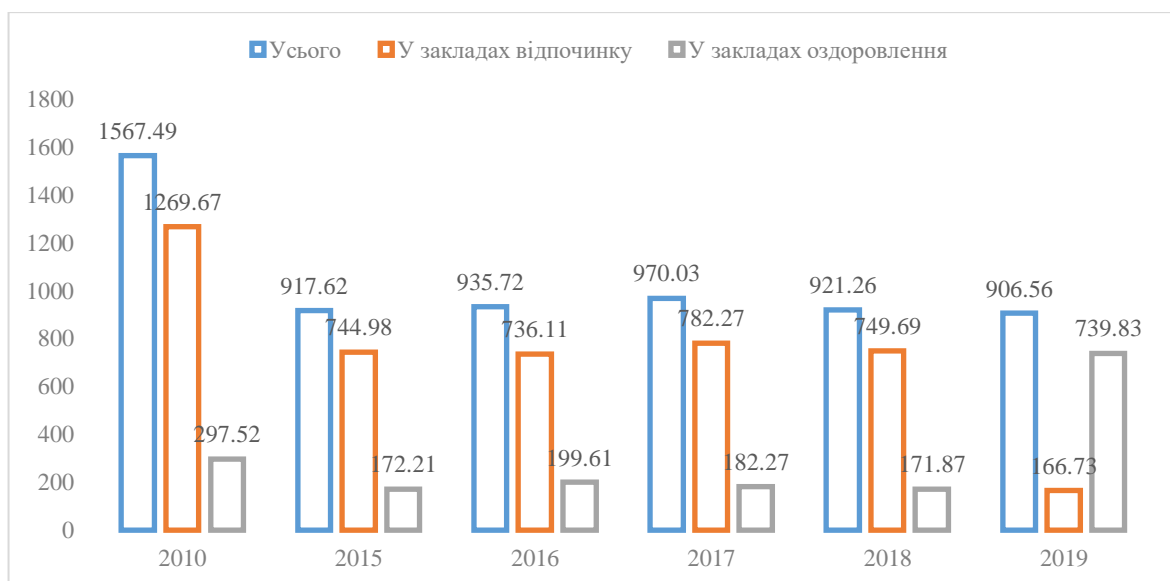
Кількість дитячих закладів після різкого скорочення в 2010–2015 рр. останні 4 роки залишається стабільною, а таких, що працювали влітку 2018 р., становило 9328 одиниць. Звертає на себе увагу співвідношення між кількістю закладів оздоровлення і закладів відпочинку з великою перевагою других, яке становить 1:30. Але аналіз показника кількості місць у дитячих закладах виявив зворотну закономірність, а саме, кількість місць у закладах оздоровлення станом на літо 2018 р. майже вдвічі більша за тих, що нараховуються в закладах відпочинку (рис. 2.1). В цьому випадку не враховуються заклади відпочинку з денним перебуванням і наметові містечка.

Рис. 2.1. Кількість місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку в 2010-2019 роках

До закладів оздоровлення, в основному, відносяться старі будівлі, засновані ще в радянський період, які потребують модернізації відповідно до сучасних норм.

Наведена статистика вказує на поступове скорочення відпочиваючих у закладах оздоровлення, що відбувається через зменшення державного фінансування і, як наслідок, припинення діяльності цих закладів або скорочення місць. Водночас збільшується попит на заклади відпочинку, які у комплексі з дозвіллям можуть надавати окремі послуги оздоровлення, але вищої якості за рахунок комерційної складової [35: с. 4]. З цим пов'язані й результати аналізу показника кількості дітей, які перебували у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Кількість дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку в 2010-2019 роках

Знову прослідковується зворотна залежність між кількістю місць у закладах оздоровлення і закладах відпочинку та кількістю дітей, що відвідали ці заклади. А саме, незважаючи на набагато меншу кількість місць, в

закладах відпочинку влітку 2018 р. дітей перебувало майже в 4,5 рази більше, ніж у закладах оздоровлення. Дані, представлені на рисунку 2.2, враховують всіх дітей, що відпочивали влітку, а саме, і тих, кого було розміщено в наметових містечках, і тих, хто відпочивав у режимі денного перебування.

Станом на 1 вересня 2019 р. за даними Міністерства соціальної політики України, використано 729 423 тис. грн на оздоровлення та відпочинок дітей, з них 281 881 тис. грн – кошти обласних бюджетів та бюджету м. Києва, 447 542 тис. грн – кошти бюджетів міст обласного значення та районних бюджетів [7: с. 12].

При щорічному збільшенню обсягу державного фінансування програми оздоровлення дітей, коштів вистачає тільки на третину потреби, немає чіткого механізму розподілу й критеріїв якісної оцінки оздоровлення, відсутність прозорості проведення тендерів на державне замовлення з оздоровлення дітей негативно впливає на бажання дитячих оздоровниць брати в них участь.

Важливе для розвитку дитячого туризму в Україні відіграють центри туризму і краєзнавства учнівської молоді (станції юних туристів). Дитячо-юнацький туризм в Україні організаційно підпорядкований Міністерству освіти і науки. Поруч із профільними закладами еколого-натуралістичного профілю й закладами дитячо-юнацької технічної творчості та комплексними позашкільними закладами (палаці, центри, будинки позашкільної роботи, дитячо-юнацькі центри) профільні туристсько-краєзнавчі заклади є складовою частиною системи позашкільної освіти та виховання в Україні. Звісно, що саме профільні туристсько-краєзнавчі заклади складають основу системи дитячо-юнацького туризму в нашій країні. Очолює всю туристсько-краєзнавчу роботу для дітей та молоді в країні Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, який є інструктивно-методичним та організаційним центром туристської, краєзнавчої та екскурсійної роботи з учнівською та студентською молоддю в Україні [10: с. 17].

Сучасний стан розвитку дитячого туризму в Україні характеризується

невисоким рівнем. Аналіз основних показників оздоровлення та відпочинку дітей показав, що в Україні оздоровлюється незначна кількість дітей. Більшість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку працюють сезонно – влітку. Фінансові кошти, які виділяє держава на оздоровлення та відпочинок дітей, не покривають всіх потреб.

Серед туристських підприємств, які сьогодні в Україні спеціалізуються на дитячому туризмі, найбільшим в нашій країні залишається АТ «Супутник-Україна». Незважаючи на те, що система ринкових відносин зруйнувала монополію «Супутника» на цей вид туризму, він є одним з провідних у цій сфері. Відомими є дитячі центри «Артек» і «Молода гвардія». У наш час дитячим туризмом в Україні займаються такі провідні туристичні компанії, як: «Дельта-тревел», «Дітки», «Ласпі», «Пілігрім», «Сан-Валентин», «Чорномор-тур» та ін. [14].

Протягом 2017–2019 рр. виїхало за кордон на відпочинок та оздоровлення 5592 дитини. З них найбільше виїхало в Італію, США, Іспанію – понад тисячу дітей. Загалом на оздоровленні та відпочинку протягом зазначеного періоду перебували українські діти в 20 країнах.

Координація діяльності, пов'язаної з організацією виїзду груп дітей за кордон та контроль за її провадженням здійснюється Міністерством соціальної політики України, структурними підрозділами з питань сім'ї, молоді та спорту обласних та Київської міської держадміністрацій. Міністерством здійснюється контроль за направленням груп дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення та їх поверненням в Україну.

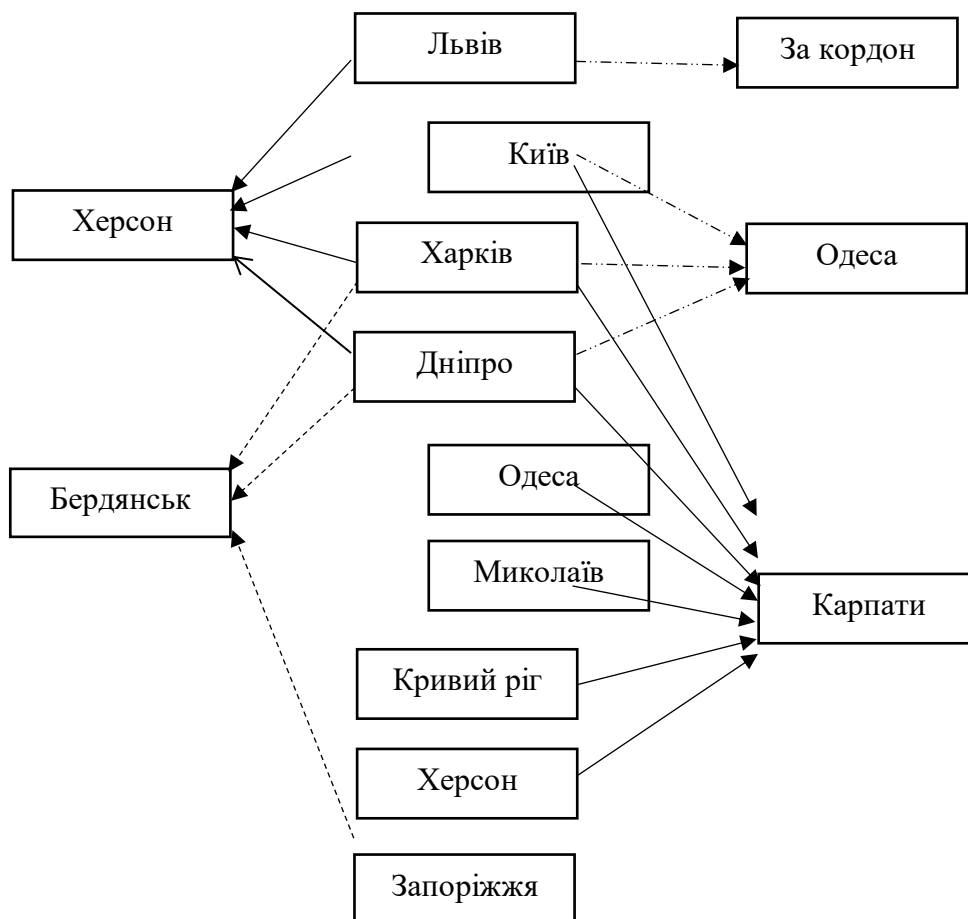
В організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення беруть участь 38 громадських організацій. Найбільш активно у цьому напрямку працюють такі організації, як: МБФ «Країна милосердя», БФ «Корда», МБФ «Вічні цінності», БФ «Набат», БФ «Білий слон» МБФ «Ариадна», ВБО «Волонтерське об'єднання «Крила» та ін.

За ініціативи закордонних дипломатичних установ України та іноземних партнерів на урядовому та неурядовому рівнях реалізовано проекти з

оздоровлення та відпочинку дітей, як в Україні, так і на території інших країн в Австрії, Болгарії, Великій Британії, Греції, Грузії, Італії, Іспанії, Латвії, Нідерландах, Німеччині, Польщі, Португалії, Словенії, США, Туреччині, Туркменістані, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції [18].

Вагомим аргументом на користь користування послугами спеціальних туристичних агенцій служить той факт, що рекреаційні області України перебувають на досить великій відстані від потенційних споживачів. У зв'язку з необхідністю організації трансферу попиту на табори недалеко від будинку для тих, хто їде вперше, або для дітей молодшого віку, значно перевищує попит на відпочинок у віддалених від постійного перебування дітей областях країни. Проте постійним попитом користуються і напрями: Карпати, Одеса, Херсон.

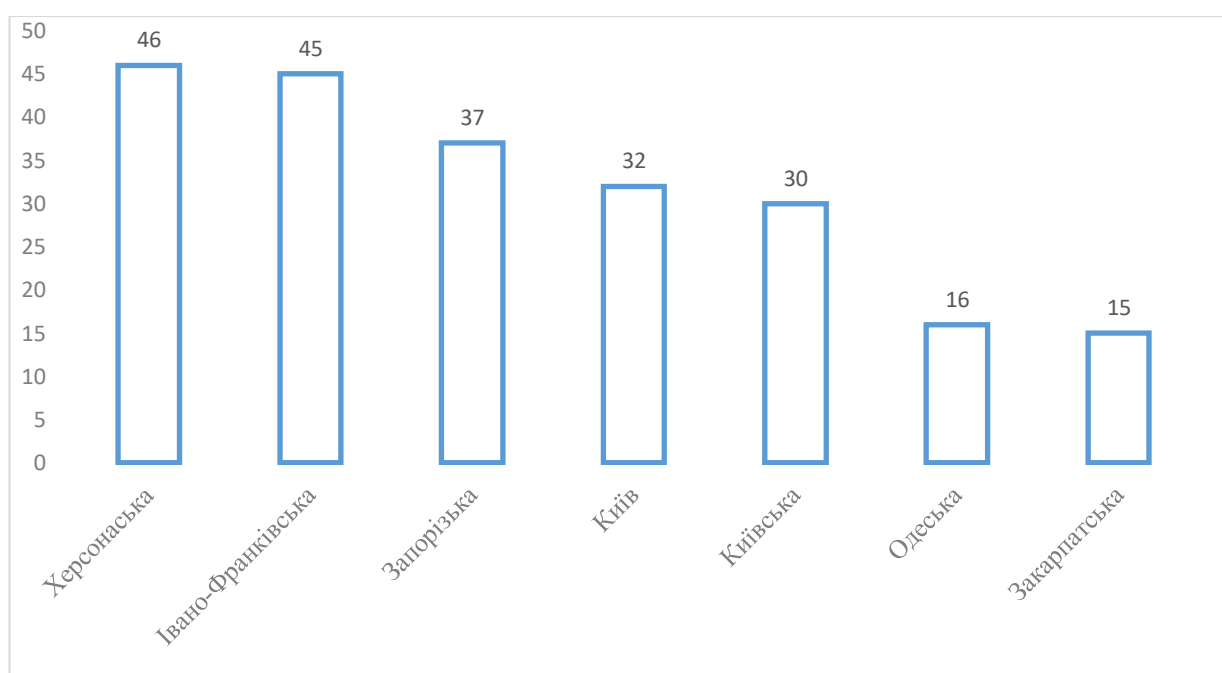
Тож, якщо не враховувати тих, що залишається відпочивати у своєму регіоні, можна встановити найбільш популярні шляхи міграції дітей на відпочинок (рис. 2.3.).

Рис. 2.3. Найбільш популярні шляхи міграції дітей на відпочинок

Пасивними з точки зору невеликої кількості відвідувань дітьми з інших регіонів нині можна назвати Донецьк, Луганськ, Суми, Рівне, Луцьк, Чернівці.

На рисунку 2.4 представлено дані щодо міграції дітей задля відпочинку в Україні (відсоток дітей з інших областей країни, які відпочивали в даному регіоні).

Рис. 2.4. Частка дітей з інших областей країни, які відпочивали в даному регіоні

Слід відмітити, що значне перевищення кількості дітей, що перебували в закладах відпочинку, над відпочиваючими в закладах оздоровлення (показано на рис. 2.1 і 2.2) пов'язане з відносно невеликою тривалістю зміни в перших, яка триває 10–12 діб. [36: с. 13].

Отже, проведений аналіз показує гостру необхідність організації трансферу, причому в пікові періоди трьох місяців літнього відпочинку кількість поїздок до місця відпочинку сягає 12–14 разів. І це тільки з одного

зазначеного пункту до іншого (наприклад, Київ – Воловець), без урахування необхідності збору бажаючих відпочити із багатьох міст країни. Деякі табори пропонують організацію трансферу із Києва, тож, для дітей з інших регіонів України ця складова відпочинку залишається не вирішеною.

2.2. Аналіз недоліків у процесі організації дитячого оздоровчого відпочинку

Трансфер – не єдина проблема, яка виникає перед батьками під час організації відпочинку дітей. Інша – це впевненість в якісному і безпечному відпочинку дитини.

У зв'язку зі зростаючою (вірніше, тією, що відроджується) популярністю дитячих таборів зростає і кількість підприємств, що пропонують відповідні послуги. Перед споживачами стоїть досить непросте завдання вибору установи, яка може гарантувати безпечний відпочинок дитини з освітньою та розважальною складовими, який задовільнить вимоги батьків.

Ми розглянемо питання, які найбільше турбують батьків під час вибору дитячого табору, серед яких ціни, умови проживання, організація дозвілля, кадрове забезпечення. Основну інформаційну базу складають первинні дані (моніторинг відгуків санаторіїв) та вторинні дані (наукові статті).

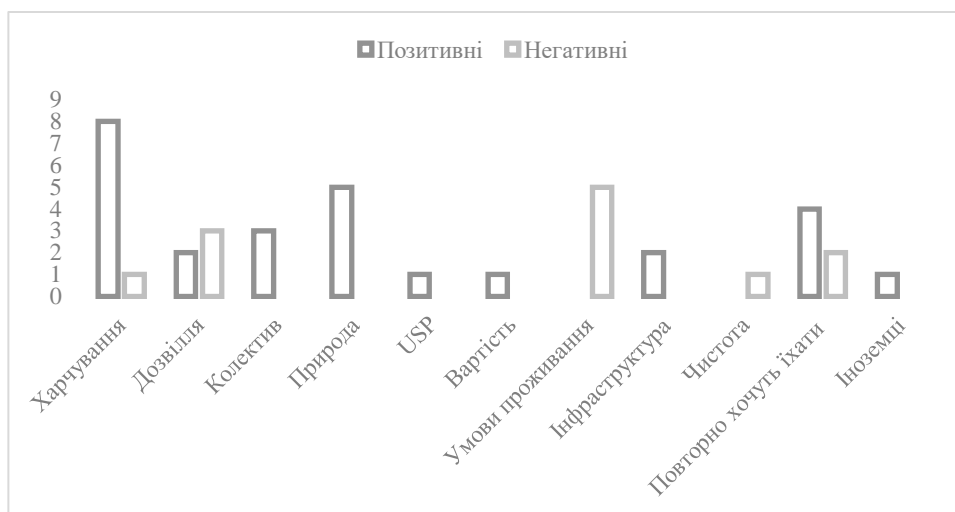
Одним з першочергових критеріїв підбору табору для дитини є вартість послуг. Часто, цей показник ототожнюють з якістю дитячого сервісу, проте це не завжди так. Поряд зі зростанням цін на путівки в оздоровчі центри і табори, трапляються ситуації, коли якість обслуговування і проживання дітей не відповідають заявленим вимогам. Діти, по-перше, не настільки прискіпливі до рівня комфорту, а по-друге, часто не знають про наповнення пакета послуг, який пропонували батькам під час купівлі путівки. Окрім того, поряд із сформульованою потребою у кваліфікованій допомозі під час вибору табору, існує проблема організації безпечного супроводу дитини до місця відпочинку.

Варто тільки відзначити, що за однакових цін на відпочинок в країні і за

кордоном, «внутрішнє» оздоровлення дитини має незаперечні переваги: відсутність різких змін кліматичних умов, наявність постійного телефонного зв'язку і можливості відвідати свою дитину в будь-який час, відсутність мовного бар'єру з персоналом табору [34: с.120].

Для прикладу аналізу відгуків, нами був обраний оздоровчий заклад «Орлятко», розташований у Сумській області. Санаторно-оздоровчий табір «Орлятко» розміщено неподалік міста Суми в урочищі Баранівка. Ця красива, мальовнича, екологічно чиста місцевість ідеально підходить для літа. Діти зможуть розважитися та оздоровитись на березі річки Псел. «Орлятко» займає 3 га в сосновому бору [6].

Ми проаналізували 277 Google відгуки про оздоровчий заклад і згрупували відповіді в категорії: харчування, дозвілля, колектив, природа, USP (унікальність), вартість, умови проживання, інфраструктура, чистота, повторно хочуть їхати та відгуки іноземців. При цьому враховуючи ставлення респондентів до категорій: позитивне та негативне (рисунок 2.5).

Рис. 2.5. Ставлення респондентів до категорій, важливих для відпочинку дітей (складено автором за відгуками на сервісі Google)

Як видно на рисунку 2.5. респонденти високо оцінили харчування та природу, а також тільки позитивні відгуки були про колектив, унікальність,

інфраструктуру та вартість. Натомість негативно відзиваються про умови проживання і чистоту. Серед опитуваних у чотирьох відгуках респонденти виявили бажання їхати повторно та у двічі менше таких, хто заявляв, що ніколи більше не відвідає заклад.

Нагадаємо питання, які виникають (або повинні виникати) перед батьками під час вибору дитячого табору або санаторію:

- чи виконуються вимоги до санітарних норм в даному закладі (акти прийомки закладу на відповідність до санітарних норм);
- наявність документу відповідності від ДСНС і пожежної служби;
- наявність медичної служби в закладі;
- наявність угоди зі страховою компанією;
- наявність угоди з охоронною компанією;
- наявність наказу щодо проведення програми;
- наявність документу про присвоєння категорії та включення до реєстру закладів дитячого оздоровлення (бажано, але не обов'язково);
- кількість вихователів на групу (не менше одного на 15 дітей);
- термін існування закладу (чим довше, тим краще) і постійність складу колективу.

На мою думку, в умовах розвитку технічних заходів доцільним є впровадження веб-камер. Наприклад, як у дитячому таборі на Хмельниччині – «Джерельце» встановлені веб-камери, а також фотограф санаторію робить фото-звіти і відео (рис. 2.6) [27]. Такий крок може зменшити переживання батьків, під час відпочинку дітей та збільшити довіру до оздоровчого закладу.

Рис. 2.6. Фото онлайн трансляції на Ютуб [27]

Таким чином, невідповідність вимогам батьків обслуговування дітей зустрічається часто у туризмі.

2.3. Дослідження потенціалу розвитку дитячого оздоровчого туризму на Сумщині

Сумщина знаходиться в північно-східній частині України, її обласний центр – місто Суми. Найбільшим курортним багатством області вважаються чисте повітря і велика кількість мінеральних джерел. Завдяки нескінченним лісам, особливо хвойним, місцеве повітря наділений цілющими властивостями. Тому під час подорожі по Україні туристи отримують можливість оздоровитися за допомогою багатих природних ресурсів Сумського регіону [24, с. 34].

Крім благотворного місцевого клімату тут широко використовуються і мінеральні води. За своїм складом вони майже ідентичні широко відомій «Миргородській». На території Сумської області функціонує 7 пансіонатів, 5 санаторіїв і понад 30 будинків відпочинку. Збираючись в тури по Україні треба обов'язково вибрати даний регіон, так як це унікальна можливість

ознайомитися з незайманою природою цього краю. Дана область надзвичайно мальовнича, через неї протікає понад 130 річок, розташовано безліч озер і ставків, крім того тут знаходиться багато об'єктів природно-заповідного фонду всеукраїнського значення. У їх число увійшли: 3 пам'ятки природи, 10 заказників, 2 паркипам'ятки садово-паркового мистецтва і 2 національних природних парків. Крім цього існує і безліч об'єктів регіонального значення: 2 ландшафтних парки, 54 заказники, 19 садових парків-пам'ятників, 29 заповідних урочищ, один ботанічний сад і 62 пам'ятника природи [13].

Збираючись в подорожі по Україні, варто пам'ятати, що Сумська область є найбільш малонаселеною в Україні, ця її особливість з точки зору екології – велика принада. Інфраструктура зеленого туризму на Сумщині ще слабо розвинена, але її потенціал досить великий, так як тут не бракує місць, придатних для відпочинку, а також місць для знайомства з історією краю. Так, наприклад, у пам'ятки Сумської області входить і степовий заповідник, названий Михайлівській цілиною. Його унікальність в багатому і барвистому різнотрав'ї. За час весняно-літнього періоду ця місцевість змінює свій вигляд 8-10 разів залежно від того, які види рослин квітнуть. Колихання цієї різнобарвної пишноти по вітру не залишить байдужою жодну людину [1, с. 71].

Також варто відвідати пам'ятку природи «яблуню-колонію» в м. Кролевець. Яблуня-кущ являє собою колонію з 15 пов'язаних між собою родинних дерев. Вік цієї пам'ятки природи понад 220 років. Унікальністю цього дерева є спосіб розмноження: гілки одного материнського дерева схиляються і врастають у землю, після чого з землі виростають нові дерева. Таким чином, яблуня-колонія розросталась і зараз займає територію площею 1 тис. кв.м. До речі, існує красива легенда, ніби яблуня сумує за своїм господарем Петром Сергійовичем Мещерським, могила якого розташована недалеко від яблуні

Ринок дитячих таборів представлений 32 таборами з денним перебуванням, та 24 профільними таборами. Позаміських лише 6, адже саме поза містом можливо організувати цікаві екологічні маршрути. Загалом у таборах обслуговували 14451 дитину на суму 10377854 грн. (рис.2.1).

Таблиця 2.1.

Оздоровлення та відпочинок дітей в літній період 2019 року*

<i>№ з/п</i>	<i>Напрямки оздоровлення</i>	<i>Всього таборів</i>	<i>Оздоровлено дітей</i>	<i>Термін роботи таборів (днів)</i>	<i>К-ть змін</i>	<i>Середня вартість харчування в день на одну</i>	<i>Кошти (грн.)</i>
1.	Табори з денним перебуванням (пришкільні)	32	4340	14	1	18,00	1 093 680

продовження таблиці 2.1.

2.	Табори з денним перебуванням (профільні)	24	1260	14	1	18,00	317 520
3.	Дитячі заклади праці та відпочинку	3	75	14	1	23,00	24 150
4.	Позаміські заклади оздоровлення та відпочинку, із них:	6	3910	10-21	-	-	-
5	Придбання путівок: -в позаміські заклади оздоровлення і відпочинку	-	1352	-	-	-	8 300 754
	-в наметові табори	-	80	14	-	-	264 000
6 6.	Збагачення раціону харчування дітей в дошкільних навчальних закладах	-	3434	-	-	-	377 750
Всього:		65	14451	-	-	-	10 377 854

*Створено автором за матеріалами [21]

Зупинимося детальніше, саме на позаміських таборах, які представлені таким закладами як: «Зоряний», «Чайка», «Сонячний», «Орлятко», «Зоряний», «Універ». Фінансуються вони великими підприємствами, державної форми власності: ПАТ «Сумхімпром», ПАТ «Сумське НВО», АТ «СЗ «Насосенергомаш», ПАТ «Сумбуд», КП «Шляхрембуд», Сумський державний університет. Оздоровлено всього 3910 дітей, що становить 27% від загальної кількості оздоровлених дітей в лагерах Сумщини (рис.2.2).

За даними статистики [30], у Сумській області зростає 140 тис. дітей, віком від 6 до 17 років. Частка оздоровлених у таборах становить 10%, а у позаміських таборах –2,8%.

Ще одним фактором, який підтверджує перспективність проекту – співвідношення сільського і міського населення. На Сумщині воно становить 2 до 1.

Таблиця 2.2

Оздоровлення дітей в позаміських дитячих закладах оздоровлення та відпочинку в літній період 2019 року*

№ з/п	Назва оздоровчого закладу	Відомча належність	Кількість оздоровлених дітей, у тому числі по змінах				Всього дітей
			1 зміна	2 зміна	3 зміна	4 зміна	
1	«Зоряний»	ПАТ «Сумхімпром»	320	320	-	-	640
2	«Чайка»	ПАТ «Сумське НВО»	300	450	450	-	1200
3	«Сонячний»	АТ «СЗ «Насосенергомаш»	120	120	120	-	360
4	«Орлятко»	ПАТ «Сумбуд»	150	200	200	-	550
5	«Зоряний»	КП «Шляхрембуд»	200	200	200	-	600
6	«Універ»	Сумський державний університет	50	170	170	170	560
Кількість дітей усього			1140	1460	1140	170	3910

За результатами SWOT-аналізу потенціалу розвитку дитячого оздоровчого туризму на Сумщині виявлено, що область має природний потенціал, проте разом з тим можна відмітити пасивність в плані організації дитячого туризму, відсутність екологічних таборів, низький відсоток дітей області оздоровлюється. Серед можливостей розглядаються розвиток туристично-рекреаційних кластерів дитячого туризму, диверсифікація тематичних програм, створення спеціалізованих (спортивних, лінгвістичних та ін.) турів, впровадження інновацій, посилення реклами оздоровчого дитячого туризму.

SWOT-аналіз потенціалу Сумської області у дитячому туризмі*

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Значний ресурсний природний потенціал. 2. Наявна інфраструктура для дитячого оздоровчого туризму.	1. Пасивність керівництва області у плані організації дитячого туризму. 2. Відсутність екологічних таборів. 3. Невисокий відсоток дітей області оздоровлюється.
Можливості	Загрози
1. Розвиток туристично-рекреаційних кластерів дитячого туризму; 2. Диверсифікація тематичних програм; 3. Створення спеціалізованих (спортивних, лінгвістичних та ін) турів; 4. Впровадження інновацій; 5. Створення сайтів, що інформують про табори.	1. Подальше збільшення цін на путівки; 2. Повільне відновлення інфраструктури у післявоєнний час; 5. Зменшення або припинення державних дотацій на дитячий відпочинок; 6. Подальші воєнні дії, та посилення стресу у дітей як наслідок; 7. Загострення конкуренції з боку дитячих оздоровчих закладів інших регіонів; 8. Відтік кваліфікованих педагогічних кадрів за кордон;

*створено автором

Таким чином, можемо зробити висновок про наявний потенціал для розвитку дитячого оздоровчого туризму.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2

Сучасний стан розвитку дитячого туризму в Україні характеризується невисоким рівнем. Аналіз основних показників оздоровлення та відпочинку дітей показав, що в Україні оздоровлюється незначна кількість дітей. Більшість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку працюють сезонно – влітку. Фінансові кошти, які виділяє держава на оздоровлення та відпочинок дітей, не покривають всіх потреб.

Нами висвітлено особливості функціонування ринку дитячого оздоровчого туризму в Україні. Окреслено недоліки у процесі організації дитячого оздоровчого відпочинку.

Вважаємо, що Сумська область має значний потенціал для розвитку дитячого оздоровчого туризму. В області сприятливі природні умови та наявна інфраструктура для даного виду туризму.

Здійснено SWOT-аналіз потенціалу Сумської області у дитячому оздоровчому туризмі. Визначено сильні сторони та можливості, а також слабкі сторони і загрози для розвитку даного виду туризму в регіоні. Важливими питаннями ринку дитячого оздоровчого туризму Сумщини є розвиток туристично-рекреаційних кластерів дитячого туризму, диверсифікація тематичних програм, створення інформаційних сайтів, розробка спеціалізованих турів та впровадження інновацій.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ

3.1. Формування моделі співпраці на ринку дитячого відпочинку

Отже, нами була виявлена проблема невідповідності в очікуванні батьків стосовно оздоровчого обслуговування дітей. Розглянемо їх детальніше.

Перш за все необхідно відзначити, що масовий дитячий відпочинок *не повинен бути дорогим*. Це пов'язано з тим, що рівень добробуту нашого населення в цілому ще недостатньо високий. А оскільки у основній масі діти є тим сегментом туристичного ринку, які не дуже вимогливі до рівня комфорту, й заради гарного відпочинку готові проживати по декілька осіб у кімнаті або подорожувати у плацкартному вагоні, то питання недорогого відпочинку можна легко вирішити.

Невибагливість дітей до рівня комфорту може дозволити зменшити собівартість туру. Але дешева путівка означає й низьку оплату для обслуговуючого персоналу, що у кінцевому підсумку призводить до зниження привабливості цієї роботи для співробітників, що працюють з дітьми. У результаті на роботу приймаються службовці з низьким рівнем професійної підготовки, що впливає на якість обслуговування та призводить до недостатнього нагляду за дітьми.

Дитячий туризм відрізняється найнижчою рентабельністю, проте, необхідність оздоровлення дітей забезпечує стабільний попит на програми дитячого відпочинку. Тому туристичні підприємства намагаються формувати пропозиції дитячих турів виходячи з економічного класу обслуговування. Велике значення під час дитячого відпочинку туристичні оператори приділяють організації величезної кількості розваг. Програми анімації

завжди плануються заздалегідь та розробляються як самим туристичним підприємством, так і приймаючою стороною.

На жаль, дитячий туризм в Україні поки знаходиться не в ідеальному стані, багато вітчизняних туристичних операторів не хочуть ним займатися, так як для організації цього виду туризму необхідні додаткові витрати, спеціально опрацьовані маршрути, особливі заходи безпеки та багато чого іншого. При цьому, вартість таких дитячих турів не може бути високою, тому на великий прибуток туристичним підприємствам розраховувати не доводиться. Проте, дитячий туризм зараз все ж таки є затребуваним видом туризму та займає гідне місце у системі додаткової освіти та виховання дітей.

Ще одна невідповідність полягає в тому, що *споживачами послуг є діти, але вони не є безпосередніми клієнтами туристичних підприємств.* Замовниками туру виступають батьки, перед якими організатори туру мають виконати ряд зобов'язань і обіцянок. Побажання батьків сильно відрізняються від дитячих. Наприклад, мама бажає, щоб син під час відпочинку вчив англійську мову, а він – ходити на дискотеки. Щоб знайти «золоту середину», в туристичних підприємствах працюють не тільки фахівці по роботі з клієнтами, але й дитячі психологи, які допомагають батькам правильно вибрати та сформувати тур. Крім того, батькам необхідно провести з дитиною відповідну бесіду та пояснити їй основні цілі запланованого відпочинку. Звичайно, після цього дитина не буде поводити себе ідеально та розсудливо, однак у більшості випадків вона обов'язково задумається перед тим, як виконувати ті чи інші дії. Основне завдання організатора туру – забезпечити такий відпочинок, щоб дитина повернулася додому здоровою та щасливою. Дитячий відпочинок, як і дорослий, схильний до модних течій, трендів та інновацій.

Щороку один або декілька з багатьох туристичних напрямків висуваються на перший план. Якщо йдеться про більш дорогі тури, то це може бути Мальта, Італія, Хорватія, Греція. Але назвати ці напрямки «масовими» в контексті дитячого відпочинку, мабуть, не можна [11: С. 125].

На мою думку, найбільш доступним та безпечним літнім відпочинком для маленьких туристів можна вважати Болгарію. Ще декілька років тому болгарські дитячі бази і табори можна було цілком порівняти з аналогічними закладами на Чорноморському узбережжі нашої країни. Це були звичайні «піонерські табори» з ранковим підйомом і фізичною зарядкою, прогулянками на відкритому повітрі, некомфортним проживанням у багатомісних номерах. Правда, на відміну від українських таборів, зручності (душ і туалет) були у номері, а не на поверсі.

Зараз більшість болгарських дитячих баз і таборів повністю реконструйовано, їдальні перероблені у ресторани з «шведськими столами», а комплекс пропонованих додаткових послуг (спортивні майданчики, басейни) дуже урізноманітнює програму дитячого відпочинку. Крім того, такі фактори, як безпека, близькість культури та національної кухні, чистота чорноморських пляжів, як і раніше, залишаються для батьків важливими критеріями при виборі дитячого відпочинку, та схиляють їх вибір на користь Болгарії.

Ще одна невідповідність полягає в тому, що *батьки вибирають не країну або тур, а туристичного оператора*, якому можуть довірити найдорожче – свою дитину. Наважившись відправити дитину одну, вони дуже ретельно вибирають, у які руки її віддати, радяться з друзями, дізнаються у знайомих. Більшість батьків обирають туристичне підприємство лише за рекомендаціями. Традиційно великою популярністю користується відпочинок на морі. Якщо дитину відправляють у перший раз, то вибирають місце поближче. Вибір – Україна чи закордон – практично не впливає на вартість путівки, різниця буде дуже невеликою. Головною відмінністю є рівень сервісу, який за кордоном набагато вище, аніж на території нашої країни.

Дитячий туризм є особливою категорією туристичних послуг. Отримати якісний відпочинок для дитини не так просто, і тут дуже часто все залежить зовсім не від вартості туру. При виборі варіанту відпочинку для дитини

необхідно враховувати *цілий комплекс факторів*. Перш за все, слід звертати увагу на відповідність санітарних умов у таборі, готелі або пансіонаті державним стандартам. Крім чистоти і гігієни, важливою складовою є дитяче харчування. Неякісне харчування на відпочинку – це найпоширеніша причина захворювань дітей на курортах. Безпека дитини повинна бути бездоганною не тільки у питаннях харчування та чистоти навколишнього простору, але й у сфері дозвілля та розваг. Якщо курорт пропонує послуги аквапарку або спортивних дитячих центрів, вони повинні відповідати найвищим стандартам безпеки. Якщо ж відпочинок передбачає купання у відкритій водоймі, важливим є суворий контроль за дітьми з боку дорослих або вихователів [33: с. 136].

Найпоширенішою помилкою багатьох батьків, які відправляють своїх дітей на відпочинок, є ігнорування питань *туристичного страхування*. Страхівка є обов'язковою складовою у дитячому туризмі, а причин для її оформлення дуже багато: вона рятує від проблем з медичним обслуговуванням, від раптово виникаючих транспортних або житлових складнощів на курорті. Незважаючи на дотримання всіх норм і правил, дитячий курорт може бути непридатним для відпочинку дітей. Визначити такий курорт можна, спираючись на просту логіку.

Наприклад, діти молодшого шкільного віку не повинні бути розміщені на другому поверсі та вище: якщо туристичний оператор пропонує для дитячого відпочинку номер на п'ятому поверсі, цей варіант розсудливі батьки навряд чи підтримують. Діти, які відпочивають без батьків, повинні бути поділені на маленькі групи, для кожної з яких слід призначити вихователя. Якщо у одного вихователя тридцять чоловік підопічних, не варто й мріяти про безпеку, ніхто не гарантує, що за дитиною будуть ретельно стежити.

Проаналізуємо, як відбувається реалізація послуг дитячого туризму в країні. Якщо розглядати табір як організатора дитячого відпочинку, що надає комплекс туристичних послуг (проживання, харчування, програму, дозвілля,

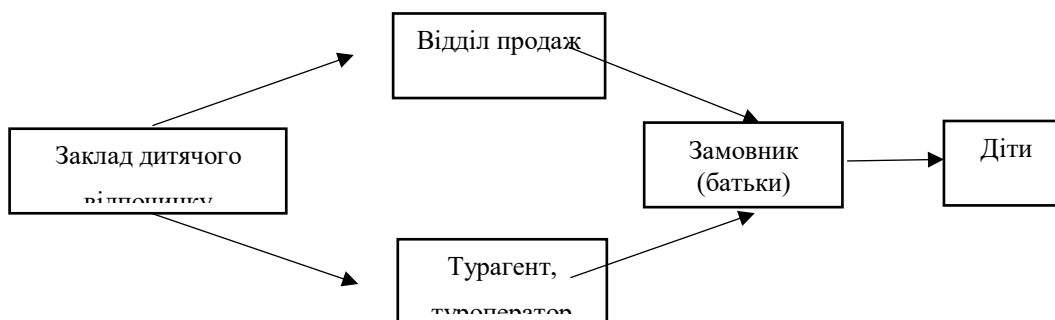
екскурсії тощо), то за своєю суттю табір є туристичним оператором.

Основними покупцями на ринку дитячого туризму на сьогоднішній день і в прогнозі на майбутнє виступають підприємства та приватні особи. Наявність на ринку не тільки комерційної складової, а й щорічних бюджетних коштів Мінсоцполітики України роблять попит на путівки до дитячих оздоровчих і санаторно-курортних таборів стабільним і високим [35].

Пропозицію на ринку дитячого туризму створюють самі підприємства, що надають туристичні послуги для дітей: табори, санаторії, туристичні бази, навчальні школи, готелі тощо. У свою чергу, існують повноцінні компанії туроператори, які організують дитячі програми на спеціально пристосованих базах, готелях, але вони повинні відповідати побутовим і санітарним стандартам, які вимагає дитяче оздоровлення.

Структура ринку дитячого туризму має свої особливості. Діти є кінцевими споживачами туристичних послуг і, часто не знають про наповнення пакету послуг, що їм надається, оскільки путівку придбали батьки.

Тому часто саме батьки приймають вирішальне рішення у покупці того чи іншого продукту, спираючись на власні побажання (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Структура ринку дитячого туризму

На початкових етапах становлення і розвитку сучасної форми дитячого

туризму оздоровчим закладам було зручно і вигідно мати своїх представників у вигляді туристичних агентств у різних містах України та країн СНД.

Саме туристичні агентства могли:

- проводити ефективну рекламу послуг табору;
- популяризувати та пропагувати дитячий відпочинок у батьківських колах;
- здійснювати точний пошук потенційних клієнтів і, як наслідок, збільшувати обсяги продажів послуг табору;
- організувати трансфер з місця проживання до місця відпочинку і назад;
- представляти інтереси дитячого оздоровчого закладу на виставках, семінарах і т.п.

Організація дитячого відпочинку з найбільшою роллю туристичної агенції як посередника була і є найбільш ефективною і зручною для всіх сторін процесу: дитячого закладу відпочинку, агентів, батьків, дітей. Не дивлячись на це, деякі табори і організатори стали занижувати значимість туристичних компаній у процесі продажів. Зміни такої ситуації відбуваються під впливом кількох факторів:

- бажання табору зекономити на відсотках для агентств;
- поява міні-таборів, які впевнені, що зможуть впоратися з продажами без залучення агента;
- недовіра та необізнаність батьків з інформацією щодо вартості туру в турагенції (помилкові думки проте, що вартість в агентстві більша, ніж вартість у відділі продажів табору);
- неякісна робота деяких агентів, що впливає на репутацію інших (помилки в документах, невиконання зобов'язань тощо).

Отже, однією з характерних ознак становлення ринку дитячого туризму в Україні стало зменшення кількості путівок для оздоровлення дітей за рахунок бюджетних коштів і, як наслідок, збільшення кількості комерційних

пропозицій, які почали вводити в продаж на туристичний ринок України.

Внаслідок цього:

— виникає зацікавленість у комерційних продажах для самих закладів дитячого оздоровлення і відпочинку, у них з'являються кошти, які надають можливість розвиватися, вкладати їх в інфраструктуру, персонал, програму, збільшувати кількість місць для відпочинку дітей на користь комерційних продажів;

— відкриваються нові заклади приватної форми власності чи організуються нові сучасні програми для дітей на орендованих базах колишніх або діючих збиткових таборів, пансіонатів або готелів;

— підвищується інтерес до організації дитячого відпочинку туристичних компаній, які виступають у ролі посередників у продажах путівок в дитячі заклади.

Аналіз ситуації, проведений в цій роботі, дозволяє стверджувати про наявність вагомих переваг взаємодії в ланцюжку "дитячий оздоровчий заклад — туристична агенція — замовник". На нинішньому етапі існує цілий ряд туристичних агенцій, які певний час спеціалізуються на дитячому відпочинку, працівники мають відповідну освіту і зарекомендували себе як надійні та кваліфіковані фахівці у цьому сегменті. Залучення турагентів до продажу послуг у сфері дитячого відпочинку — запорука успішного розвитку ринку і підвищення якості послуг.

Звернення до туристичної агенції надає можливість:

— отримання кваліфікованої консультації щодо вибору дитячого закладу,

— отримання адекватної та реальної характеристики певного закладу,

— організації безпечного і надійного трансферу дитини, — контролю наявності повного пакету послуг, що пропонується споживачу.

На мою думку, батьки можуть бути певними у якісному сервісі за наявності співпраці трьох структур: це, по перше, держава, яка встановить адекватні вимоги до сервісу, та забезпечить їх контроль; по друге,

організація, що надає дитячий сервіс, яка буде добросовісно дотримуватися вимог, встановлених державою, та намагатиметься покращити свої умови шляхом чесної конкуренції; по третє, посередник – турагент або туроператор, який надаватиме повну інформацію, залучивши до вибору закладу як батьків так і дитину (рис.3.2).

(розроблено автором)

Рис.3.2. Модель співпраці на ринку дитячого відпочинку

Згідно із Законом про туризм, дитячий заклад оздоровлення або відпочинку по суті є туроператором, який, у свою чергу, реалізує послуги через мережу туристичних агенцій. Саме така структура вважається законною і такою, що повноцінно задовольняє потреби всіх сторін процесу. За умови неухильного дотримування високої якості обслуговування клієнтів як дитячими закладами, так і турагентами, організація співпраці всіх учасників ринку здатна надати нові можливості для розвитку дитячого туризму.

3.2. Організація табору як напрям розвитку дитячого туризму в Сумській області

Таким чином, передумови організації дитячого табору саме на Сумщині зумовлено наявним ресурсним потенціалом та низьким відсотком оздоровлених дітей за містом, а також відсутністю подібної дестинації в Україні.

Проект має сезонний характер, переважно у теплу пору року.

Розробка стартапу соціального проекту щодо створення молодіжного табору «Розумні стежки» у містечку «Кролевець» (авторське проектне рішення). Звідси можна проводити екскурсії до гарних місць: Яблунова

колонія, Дендропарк «Нескучне», Могрицький заказник, с. Гаї Роменського району, «Сім джерел» (рис.3.3)

Рис. 3.3. Екологічні дестинації Сумщини

На нашу думку, перспективним напрямком розвитку є організація молодіжного табору «Розумні стежки», який поєднує різні соціальні групи (підлітки віком від 10 до 18 років). Адже метою організації табору є форма освітнього інтенсивного напрямку «Екологічний туризм: «розумні горизонти» з підтримкою дитячих інклюзивних спільнот. Головними принципами при цьому повинні стати відповідальність та творчість.

Завдання цього проекту будуть:

- розвиток творчих здібностей у дітей через активну та інтерактивну співучасть в екологічному туризмі;
- вивчення групи дітей на території Сумської області;
- підвищення якості життя;
- створення додаткових екологічних стежок, зокрема розрахованих на дітей;
- формування нових туристичних вражень;
- об'єднання соціальних груп завдяки спілкуванню.

Результати реалізації проекту:

- розвиток принципів соціальної та екологічної відповідальності та поваги до місцевої екології та культури Сумщини;
- розвиток соціального туризму як пріоритету національної туристської політики;
- придбання нових знань та навичок;
- формування сприятливого психоемоційного клімату внаслідок нових вражень;
- розвиток інноваційного напрямку туризму для Сумської області
- розвиток інклюзивного туризму;
- розширення доступності туризму для дітей;
- координація та спільна участь.

Для реалізації проекту потрібні такі технічні параметри: оренда території для табору; обладнання корпусів та території табору для інклюзивних дітей, оснащення території точками Wi-Fi; спеціалізовані автобуси для інклюзивних дітей; витратні матеріали (для прикладу канцелярські, креслярські та письмові приналежності і т.д.).

Важливу роль відіграє кадрове забезпечення. Наявність високопрофесійних педагогічних кадрів, здатних мотивувати дітей, згуртувати дитячий колектив та направити його діяльність на соціально значущі цілі є головними складовими ефективного управління та маркетингової політики. При цьому обов'язковим компонентом педагогічної діяльності вожатого є інноваційна діяльність, «суть якої полягає у зміні характеру відносин вожатих до факту освоєння педагогічних інновацій, прояві ними дослідницького характеру, втіленні творчих технологій у повсякденну практичну роботу з дітьми, що відпочивають» [20]. Під інновацією у даному випадку ми розуміємо те, що містить у собі елемент творчої самореалізації, і результат винахідницької діяльності [32].

Відповідно до штатного розкладу у реалізації програми беруть участь:

- начальник табору;

- вчителі шкіл;
- бібліотекар;
- лікар;
- соціальний педагог;
- педагог-психолог.

Отже шість осіб із середньою зарплатою 8000 грн.

$$6 * 8000 = 48000$$

відрахування до пенсійного фонду (22%) становитимуть 10560 грн.

Підбір та розстановка кадрів буде здійснюватися адміністрацією. Перед початком роботи табірної профільної зміни проводиться настановний семінар для всіх учасників зміни (крім дітей). На кожному загоні працює один учитель та 2 вожатих. Решта учасників виховного процесу будуть проводити роботу за планом. Педагоги нести відповідальність за життя та здоров'я дітей, виконання навчально-виховного плану, проведення загонних та загальнотабірних справ. Вожаті братимуть участь у роботі табору, а також займатимуться організацією загону.

Далі проаналізуємо очікуваний попит на послуги та маркетингову стратегію. Детально вивчивши ситуацію на ринку послуг у сфері дитячого туризму, було виявлено, що цей сегмент в Україні дедалі активніше розвивається останніми роками. Все більше батьків воліє відправляти свою дитину не в закордонні табори, а в табори, що знаходяться на території України. Також зараз активно реалізується державна програма із соціальної підтримки населення та покращення соціального становища сімей з дітьми. Зокрема, фінансуються заходи щодо організації відпочинку та оздоровлення. Ці тренди підвищуватимуть попит на послуги. Ми плануємо, що в перший рік буде завантаженість складе 75-80%, а в наступні роки – 95-100%.

Очікувана реакція аудиторії – залучення молоді з різних соціальних груп та їх взаємодія в рамках проходження екологічних стежок та перебування на території табору, рефлексія. Нестандартним рішенням буде об'єднання інклюзивної та здорової молоді за допомогою залучення до процесу творчого

співробітництва із застосуванням дизайн-мислення та цифрових технологій у туризмі, тобто створення віртуальних екологічних стежок.

У процесі розробки та формування спеціалізованих туристських продуктів та їх просування братимуть участь багато сторін: самі туристи та екскурсанти, туроператори та турагенти, представники туристської адміністрації. Процес просування турпродукту можна умовно поділити на три напрямки:

- просування, спрямоване на мешканців регіону;

- просування, спрямоване на мешканців інших регіонів та транзитних туристів;

- просування, спрямоване представників професійної екологічної сфери.

Цільова група як споживач будуть діти, але покупці – батьки, це потрібно враховувати під час планування реклами. Розглянемо докладніше витрати на рекламу. Для початку необхідно буде вдатися до допомоги спеціаліста з реклами.

Фахівцеві з реклами, це будете SMM-менеджер, будуть поставлені такі завдання:

- визначення цільової аудиторії та її інтересів;

- написання текстів;

- опрацювання головної сторінки сайту;

- опрацювання офлайн майданчиків;

- вибрати рекламні канали.

SMM-фахівець буде залучений сторонній, за погодинною оплатою, який працюватиме дистанційно. За це завдання буде виставлено оплату 4000 гривень. Також знадобляться кошти на:

- Ukr.net – 1700 гривень;

- Таргетинг Facebook – 1000 гривень.

Тим самим витрати на рекламу становитимуть на початковому етапі 6700 гривень.

Очікуваний результат:

- формування потужної бази у розвиток екологічного туризму у регіоні;
- реалізація тренд-сеттерингу на еко-подорожі до Сумської області;
- позиціонування регіону як одного із центрів екологічного туризму

України.

Нижче у таблиці представлено програму для одного дня перебування у таборі (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Запропонована програма п'ятиденного перебування для дітей у таборі

День	Заходи
1	Заселення, розподіл на групи (для прикладу 4 групи по 15 осіб), знайомство та церемонія відкриття, лекція на тему: «Перспективи екологічного туризму Сумського краю»
2	Лекція на тему: «Робота з інформаційним простором при просуванні території», організація екологічних стежок, вивчення місцевого рослинного та тваринного світу
3	Майстер-клас з розробки віртуальних карт, організація екологічних стежок, розміщення інформації про об'єкти, рослини, тварини за допомогою стендів тощо, робота над кейсом з оформлення екологічних стежок на віртуальних картах
4	Висаджування молодих дерев, робота над кейсом з оформлення екологічних стежок на віртуальних картах продовження, оформлення свого проекту у вигляді презентації
5	Захист своїх презентацій, підбиття підсумків, церемонія закриття.

Реалізація даного проекту сприятиме розвитку соціального та сталого туризму в регіоні відповідно до маркетингової стратегії туристської привабливості Сумської області. Основна ефективність проекту в тому, що буде створено екологічну стежку, пристосовану не тільки для здорових людей, а й для інклюзивної групи суспільства.

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3

Дитячий туризм відрізняється найнижчою рентабельністю, проте, необхідність оздоровлення дітей забезпечує стабільний попит на програми дитячого відпочинку. Тому туристичні підприємства намагаються формувати пропозиції дитячих турів виходячи з економічного класу обслуговування. Велике значення під час дитячого відпочинку туристичні оператори приділяють організації величезної кількості розваг. Програми анімації завжди плануються заздалегідь та розробляються як самим туристичним підприємством, так і приймаючою стороною.

Нами висвітлено шляхи вирішення проблеми організації дитячого оздоровчого туризму, виявлена проблема невідповідності в очікуванні батьків стосовно оздоровчого обслуговування дітей. Запропоновано формування моделі співпраці на ринку дитячого туризму.

Вважаємо, що перспективним напрямком розвитку в Сумській області є організація молодіжного табору, який поєднує різні соціальні групи з підтримкою дитячих інклюзивних спільнот та принципами відповідальності та творчості.

У результаті дослідження даної тематики запропоновано організацію табору як напряму розвитку дитячого туризму в Сумській області. Передумовами організації дитячого табору саме на Сумщині визначено наявний ресурсний потенціал та низький відсоток оздоровлених дітей за містом, а також відсутність подібної дестинації в Україні. В результаті реалізації проекту очікується сприяння розвитку інклюзивного туризму, розширення доступності туризму для дітей, налагодження координації дій в галузі дитячого туризму регіону.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було висвітлено класифікацію дитячого туризму, яка представлена відпочинком у спеціалізованих дитячих закладах оздоровлення; відпочинком у літніх дитячих таборах; відпочинком у дитячих центрах за кордоном, які пропонують мовну практику; культурно-пізнавальні; екскурсійні програми; канікулярні освітні тури за кордон; спортивний туризм та активний відпочинок; поїздки на фестивалі, концерти та змагання; тури з відвідуванням тематичних парків та парків розваг; сімейні тури та ін. Аналіз теоретичних джерел дозволив зробити висновок про те що сьогодні досить часто батьки обирають відпочинок для своєї дитини за кордоном, користуються популярністю мовні курси.

Серед проблем у цій сфері науковці виділяють вартість турів, відсутність гнучкості на дитячі тури та недостатня кількість спеціалістів з продажу таких турів, недосконалість законодавчої бази, не забезпечуються соціальні стандарти та сертифікація послуг, не має чіткої процедури порядку направлення дітей на оздоровлення .

Інфраструктура дитячого туризму досить широка однак для того, щоб вона була більш повноцінною, необхідно створювати спеціалізовані дитячі заклади харчування.

Практичні дослідження дозволили заключити наступне:

Сучасний стан розвитку дитячого туризму в Україні характеризується невисоким рівнем. Аналіз основних показників оздоровлення та відпочинку дітей показав, що в Україні оздоровлюється незначна кількість дітей. Більшість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку працюють сезонно – влітку. Фінансові кошти, які виділяє держава на оздоровлення та відпочинок дітей, не покривають всіх потреб.

Щодо територіальної оцінки пропозиції дитячого туризму, постійним попитом користуються і напрями: Карпати, Одеса, Херсон. Пасивними з точки зору невеликої кількості відвідувань дітьми з інших регіонів нині

можна назвати Донецьк, Луганськ, Суми, Рівне, Луцьк, Чернівці. Виявлено гостру необхідність організації трансферу.

За результатами порівняльного аналізу відгуків про оздоровчий заклад Сумщини було виявлено, що респонденти високо оцінили харчування та природу, а також тільки позитивні відгуки були про колектив, унікальність, інфраструктуру та вартість. Натомість негативно відзиваються про умови проживання і чистоту.

На мою думку, в умовах розвитку технічних заходів доцільним є впровадження веб-камер, що дозволить батькам в будь-який час побачити що робить їх дитина.

Аналіз потенціалу розвитку дитячого оздоровчого туризму на Сумщині показав, що область має природний потенціал, проте разом з тим можна відмітити пасивність плані організації дитячого туризму, відсутність екологічних таборів, низький відсоток дітей області оздоровлюється. Серед можливостей розвитку розглядаються розвиток туристично-рекреаційних кластерів дитячого туризму, диверсифікація тематичних програм, створення спеціалізованих (спортивних, лінгвістичних та інші) турів, впровадження інновацій, посилення реклами оздоровчого дитячого туризму.

У дослідженні виявлено проблеми організації дитячого туризму. Замовниками туру виступають батьки, перед якими організатори туру мають виконати ряд зобов'язань і обіцянок. Побажання батьків сильно відрізняються від дитячих. Щоб знайти «золоту середину», в туристичних підприємствах працюють не тільки фахівці по роботі з клієнтами, але й дитячі психологи, які допомагають батькам правильно вибрати та сформувати тур.

При виборі варіанту відпочинку для дитини необхідно враховувати **цілий комплекс факторів**. Перш за все, слід звертати увагу на відповідність санітарних умов у таборі, готелі або пансіонаті державним стандартам; дитяче харчування; безпека дитини повинна бути бездоганною не тільки у питаннях харчування та чистоти навколишнього простору, але й у сфері

дозвілля та розваг.

Найпоширенішою помилкою багатьох батьків, які відправляють своїх дітей на відпочинок, є ігнорування питань *туристичного страхування*. Страхівка є обов'язковою складовою у дитячому туризмі, а причин для її оформлення дуже багато: вона рятує від проблем з медичним обслуговуванням, від раптово виникаючих транспортних або житлових складнощів на курорті.

Аналіз ситуації, проведений в цій роботі, дозволяє стверджувати про наявність вагомих переваг взаємодії в ланцюжку "дитячий оздоровчий заклад - туристична агенція - замовник". На нинішньому етапі існує цілий ряд туристичних агенцій, які певний час спеціалізуються на дитячому відпочинку, працівники мають відповідну освіту і зарекомендували себе як надійні та кваліфіковані фахівці у цьому сегменті. Залучення турагентів до продажу послуг у сфері дитячого відпочинку - запорука успішного розвитку ринку і підвищення якості послуг.

Розроблено ряд заходів, які допоможуть покращити дитячий сервіс та знизити кількість зауважень від батьків:

1. Перша пропозиція пов'язана з модернізацією процесу надання послуг, а саме підпорядкування їх інтересам батьків та дітей. Пропонується розробити багатоступеневу систему контролю якості послуг, яка передбачає проведення соціологічних опитувань на основі тестуючої інтерактивної програми і анкет «Відпочинок дітей очима батьків», «Аніматор очима дитини». Виявлено, що технологія масового анкетування батьків як елемент системи багатоаспектного моніторингу всіх сторін дитячого відпочинку дає можливість своєчасно контролювати, коригувати та удосконалювати організацію процесу надання послуг дітям у закладах.

2. Друга пропозиція полягає у створенні екологічного табору як напряму розвитку дитячого туризму в Сумській області. На нашу думку, перспективним напрямком розвитку є організація молодіжного табору «Розумні стежки», який поєднує різні соціальні групи (підлітки віком від 10

до 18 років). Адже метою організації табору є форма освітнього інтенсивного напрямку «Екологічний туризм: «розумні» горизонти» з підтримкою дитячих інклюзивних спільнот. Головними принципами при цьому повинні стати відповідальність та творчість.

У результаті реалізації проекту очікується ряд позитивних наслідків: розвиток принципів соціальної та екологічної відповідальності та поваги до місцевої екології та культури Сумщини; розвиток соціального туризму як пріоритету національної туристської політики; придбання нових знань та навичок; формування сприятливого психоемоційного клімату внаслідок нових вражень; розвиток інноваційного напрямку туризму для Сумської області; розвиток інклюзивного туризму; розширення доступності туризму для дітей; координація та спільна участь. Основна ефективність проекту в тому, що буде створено екологічну стежку, пристосовану не тільки для здорових людей, а й для інклюзивної групи суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т. Л. Заповідні скарби Сумщини. Суми: Видавництво «Джерело», 2011. 208 с.
2. Всесвітня Асоціація Планетаріїв. URL: <http://www.aplf-planetariums.info> (дата звернення: 01.05.2022).
3. Грицишина Т.І. Маленькі туристи: краєзнавство, туризм у дошкільному закладі. Київ: Редакції загальнопедагогічних газет, 2004. С. 54.
4. Державний реєстр дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. URL: <https://drdz.mlsp.dov.ua/msm/> (дата звернення: 21.04.2022).
5. Івченко Л.О., Кужиль С.В., Петренко М.В. Особливості організації дитячого туризму в Україні. *Економічна наука*. 2019. № 1. С.83-88. URL: www.economy.in.ua/pdf/1_2019/16pdf (дата звернення: 15.04.2022).
6. Інформаційний ресурс «Кидпасажж». URL: <https://kidpassage.com/camps/ukraine/orlyonok-sumyi> (дата звернення: 30.03.2022).
7. Кармазіна О. О. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2019 року: стат. бюлетень. Київ: Державна служба статистики України, 2020.
8. Кашуба Я.М. Формування системи дитячого оздоровлення і туризму. Львів: ПАІС, 2007.
9. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. Київ: Знання, 2011. 334 с.
10. Колотуха О.В. Дитячо-юнацький туризм в Україні як територіальна соціально-економічна система: проблеми та перспективи розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: 11.00.02 / О.В. Колотуха. Київ: Ін-т географії НАН України, 2005. 20 с.
11. Колотуха О.В. Географія дитячо-юнацького туризму в Україні. Київ, 2008.

12. Кондрацька Л. П. Дитячий туризм в Україні: стан та перспективи розвитку. *Регіональна економіка*. 2021. №3.
13. Корнус А.О. Туристичні ресурси Сумської області та оптимізація шкільної туристської роботи. *Педагогічна Сумщина*. 2009. №2. С. 16-21.
14. Майстер А.А. Сучасний стан розвитку дитячого туризму в Україні. URL: <https://turizmliol.wordpress.com/2018/06/15/> (дата звернення: 25.04.2022).
15. Малиновська О., Іванова Ю. Географія дитячого туризму. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2008. № 44. С.3–5.
16. Малиновська О.Ю., Долгова К.С. Ринок дитячого туризму: інноваційні форми організації відпочинку. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/gt_2013_24_11.pdf (дата звернення: 02.04.2022).
17. Миргородська О. Дитячі табори як різновид дитячого туризму в Україні. Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю дитячо-юнацького туризму в Україні 2-3 квітня 2020 року. Київ - Кропивницький, 2020.
18. Міністерство соціальної політики: Організація виїзду груп дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/11287.html>. (дата звернення: 13.04.2022).
19. Незвичайні музеї України. URL: <http://www.niceplaces.com> (дата звернення: 15.04.2022).
20. Ожиганова Ю.М. Проблемы программирования деятельности по отдыху и оздоровлению детей в стационарных лагерях. Неделя науки СПбПУ: материалы научной конференции с международным участием. Институт международных образовательных программ. СПб.: Изд-во Политехнического университета, 2016. С. 24–27.
21. Осауленка О.Г. Статистичний збірник «Регіони України». Київ: Державна служба статистики України, 2012. 310 с.

22. Остапец-Свешников А.А. Система туристско-краеведческой деятельности общеобразовательной школы. Москва: Педагогика, 2009. 32 с.
23. Офіційний сайт Акорд-тур. URL: https://www.accordtour.com/vsi_dytyachi_avtobusni_tury_dlya_shkolyariv/ukrayina (дата звернення: 05.05.2022).
24. Руденко В.П., Трофимчук О.М. Український природно-ресурсний потенціал: Серія оцінкових картосхем. Київ: УІНС, 2009. 186 с.
25. Свій бізнес: як відкрити дитяче кафе. URL: <http://business.eizvestia.com/full/kak-otkryt-detskoe-kafe-nedetskie-slozhnosti-detskogo-obshherita> (дата звернення: 07.05.2022).
26. Свірідова Н. Аналіз сутності основних дефініцій дитячого туризму. Наукові вісті Далівського університету : зб. наук. праць. Луганськ, 2012. № 7. URL: <http://www.nbu.gov.ua/> (дата звернення 01.04.2022).
27. Сторінка на Ютуб LIFE: табір «Джерело». URL: https://www.youtube.com/watch?v=GmFhUUdVM_Q (дата звернення 08.04.2022).
28. Тенденції розвитку циркового мистецтва в Україні. Проблеми та перспективи. URL: <http://culturalstudies.in.ua> (дата звернення: 09.05.2022).
29. Туристична діяльність в Україні у 2019 році : статистичний бюлетень. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm (дата звернення: 30.04.2022).
30. Уікенд на Сумщині: які місця області варто побачити навесні. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/statfile1_c_files/pasport.files/pasport/59_uk.htm#03021 (дата звернення: 18.04.2022).
31. Шикіна О.В. Шляхи підвищення привабливості регіону за рахунок розвитку квест-атракцій. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв, 2016. № 9. С. 460–464.

32. Яшин С.Н. Современный подход к определению структуры инновационного потенциала предприятия. *Вестник Волгоградского института бизнеса*. 2015. № 1 (30). С. 14–18.

33. Kashuba, Ya. M. Formation of the system of children's health and tourism, Ph.D. Thesis, Global economy, Int rehion. doslidzh NAN Ukrainy, L'viv, 2006.

34. Mel'nijchuk, M.M., Zejko, V.O. Youth and children tourism: situation and classification for ages. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriia : Heolohiia. Heohrafiia. Ekolohiia*. 2016. № 44. pp. 118-122.

35. Ministry of Social Policy Regulations. On the procedure for sending children to recovery and rest. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z084118> (дата звернення: 10.05.2022).

36. Nakaznyj M. Proektuvannya diyalnosti dytyachoho ozdorovchoho zakladu: teoriya i tekhnolohiya. Dnipro, 2010. P. 13.

37. Tourism and Ukraine. Failed flourishing. RIA Novyny Ukrainy. URL: <http://rian.com.ua/analytics/20150719/370807036.html> (дата звернення: 02.05.2022).